

GERDIEN WUESTMAN

Met hun schenking van ongeveer 500 etsen van Rembrandt, 20 schilderijen, 32 tekeningen, en 18 meubelen en andere objecten, behoren Isaac de Bruijn (1872-1953) en zijn vrouw Johanna de Bruijn-van der Leeuw (1877-1960) tot de belangrijkste schenkers uit de geschiedenis van het Rijksmuseum.

De verzameling van het echtpaar is grotendeels in de jaren twintig en dertig ontstaan. Al vanaf het begin lag de nadruk op Rembrandt. Dat had alles te maken met de gesprekken die De Bruijn met de kunstenaar Jan Veth voerde tijdens het schilderen van zijn portret ter gelegenheid van zijn afscheid bij Pierson & Co. in 1922. Veth, wiens enthousiasme voor Rembrandts etsen aanstekelijk moet zijn geweest, hielp De Bruijn tevens aan zijn eerste prenten. Vanaf dat moment begonnen De Bruijn en zijn vrouw internationale veilingen te bezoeken en er een sport van te maken om de beste afdrucken en verschillende drukvarianten te bemachtigen. In de loop der jaren ontwikkelden zij zich van liefhebbers tot kenners, door te kijken, te lezen en te corresponderen met Rembrandt-specialisten in binnen- en buitenland. In 1932 was de collectie al zo gegroeid, dat De Bruijn en zijn vrouw een catalogus van hun etsen konden publiceren.

REMBRANDT ALS APOSTEL PAULUS

De Bruijn en zijn vrouw verzamelden samen. De Bruijn trad weliswaar meer op de voorgrond, maar zijn vrouw had naar verluidt een goed oog voor kwaliteit en een beslissende stem in het aankoopproces. Bij het opbouwen van de schilderijenverzameling lieten zij zich adviseren door de toenmalige Rijksmuseumdirecteur Frederik Schmidt Degener. Dat had ook te maken met de uiteindelijke bestemming van de collectie: al in 1928 had het echtpaar toegezegd hun kunstverzameling aan het Rijksmuseum te zullen schenken. Hun aankopen werden daar dan ook op afgestemd. Met hulp van Schmidt Degener wisten De Bruijn en zijn vrouw in een relatief korte periode een reeks eersterangs werken van 16de- en 17de-eeuwse meesters als Quinten Massys, Gerard ter Borch, Nicolaes Maes en Emanuel de Witte bijeen te brengen.

Het pronkstuk van de collectie was Rembrandts *Zelfportret als de apostel Paulus*, dat De Bruijn in 1936 had verworven. Kennelijk waren er destijds enige aarzelingen over de haalbaarheid van de aankoop, want Schmidt Degener, die toentertijd tevens bestuurslid van de Vereniging Rembrandt was, probeerde de Vereniging

Isaac de Bruijn en Johanna de Bruijn-van der Leeuw bekijken een prent, aan de achterwand een ingelijste tekening van Rembrandt, Spiez ca. 1945

De Rembrandt- lessen van Isaac de Bruijn

Opmerkelijke bezoekers van de tentoonstelling *Alle Rembrandts*, eerder dit jaar in het Rijksmuseum, zullen de namen van de heer en mevrouw De Bruijn-van der Leeuw kennen van de tekstbordjes. Maar liefst een kwart van de toen getoonde werken is door dit echtpaar aan het museum geschonken. Een lichtend voorbeeld, noemt achternicht Judith Lubbers het echtpaar De Bruijn. 'In alles wat ze deden, wilden zij delen.'

Zelfportret als de apostel Paulus

Rembrandt

1661. Olieverf op doek, 91 x 77 cm

RIJKSMUSEUM, AMSTERDAM

Legaat van de heer en mevrouw De Bruijn-van der Leeuw, Muri, Zwitserland, 1961

voor deze aankoop te mobiliseren. Er was hem zo veel aan gelegen dat het echtpaar De Bruijn-van der Leeuw dit kostbare schilderij zou kopen, dat hij het bestuur zelfs voorstelde een handje te helpen om het veilig te stellen voor het Rijksmuseum. Het onorthodoxe plan ging niet door, maar bleek ook niet nodig: ook zonder bijdrage van de Vereniging lukte de aankoop.

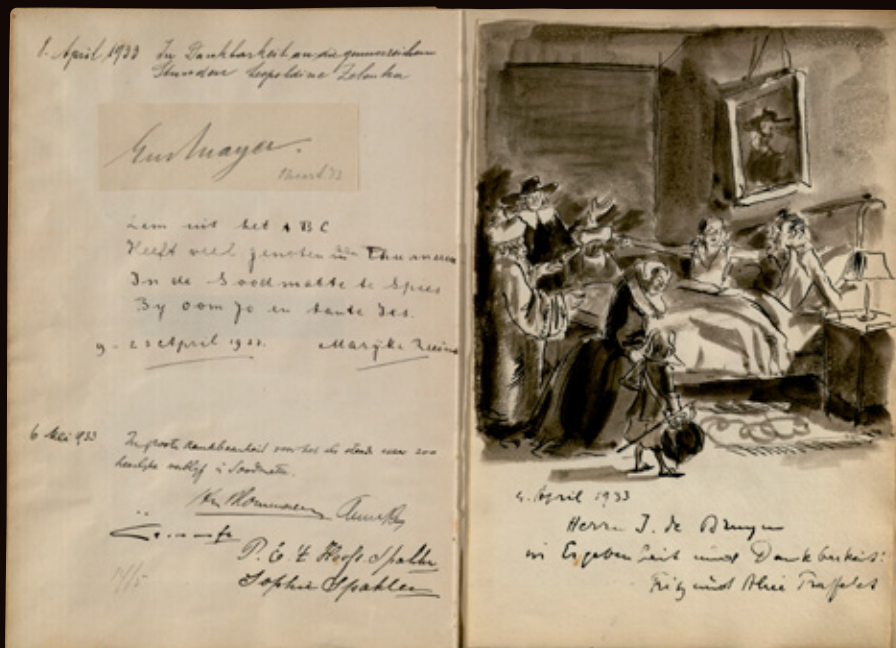
CHALËT SOODMATTE

De Bruijn en zijn vrouw lieten anderen graag meedelen in hun collectie. Musea die schilderijen of werken op papier wilden lenen voor tentoonstellingen, konden rekenen op hun welwillendheid. Zo was De Bruijn een van de bruikleengevers op de spraakmakende *Exhibition of Dutch Art 1450-1900* die in 1929 in de Royal Academy of Arts in Londen werd gehouden – saillant is dat daar diverse schilderijen hingen die hij in de jaren erna zou kopen. De Bruijn en zijn vrouw ontvingen regelmatig gasten uit de museale wereld in Chalët Soodmatte, hun woning in het Zwitserse Spiez, en later in Muri bij Bern. In de nog altijd bewaarde gastenboeken zijn namen van museum-directeuren en kenners als Cornelis Hofstede de Groot, Frits Lugt, Dirk Hannema en I.Q. van Regteren Altena te vinden. Uit een tekening van de Zwitserse kunstenaar Fritz Traffelet in een van die gastenboeken blijkt hoezeer het echtpaar letterlijk en figuurlijk met Rembrandt leefde. Hierop zijn De Bruijn en zijn vrouw te zien tijdens nachtelijk bezoek van figuren die zó lijken te zijn weggelopen uit Rembrandts schilderijen.

DETECTIVEVERHALEN

Nichtjes en neefjes waren altijd welkom bij De Bruijn en zijn vrouw, die tot hun verdriet geen kinderen hadden. Judith Lubbers, dochter van Hella Lubbers-de Bruijn, een van de nichtjes die daar vaak logeerden, heeft 'oom les en tante Jo' zelf nooit ontmoet, maar kent ze van verhalen van haar moeder. Het echtpaar hield van kunst én alpinisme, en als het weer goed was, gingen ze wandelen in de bergen. Wanneer het regende kregen de kinderen 'Rembrandtlessen', waarin De Bruijn over de verzameling vertelde. Soms waren dat echte detectiveverhalen, over de omzichtigheid waarmee hij te werk ging wanneer hij een bepaald schilderij of een prent op het spoor was, maar het konden ook verhalen zijn over de etstechniek van Rembrandt of over de Bijbelse geschiedenissen die op de etsen waren verbeeld. En als hij over de trots van de verzameling vertelde, het *Zelfportret als de apostel*

Gastenboek echtpaar De Bruijn-van der Leeuw met tekening door Fritz Traffelet, 4 april 1933

Jonge vrouw in gefantaseerde kleding
Rembrandt
1633. Olieverf op paneel,
65 x 48 cm
RIJKSMUSEUM, AMSTERDAM

Geschonken door de Vereniging Rembrandt (dankzij een schenking van de heer en mevrouw De Bruijn-van der Leeuw ter gelegenheid van het 50-jarige bestaan van de Vereniging Rembrandt, voor plaatsing in het Rijksmuseum), 1933

Een verjaardagscadeau voor de Vereniging

In 1933, het jaar waarin de Vereniging Rembrandt haar 50ste verjaardag vierde, kon zij het Rijksmuseum in Amsterdam een bijzonder geschenk aanbieden: een portret van een jonge vrouw ('Saskia') door Rembrandt. De Vereniging had het schilderij voor dat doel gekregen van een echtpaar dat uit bescheidenheid anoniem wilde blijven. Dat dit de heer en mevrouw De Bruijn-van der Leeuw waren, werd pas na hun overlijden bekendgemaakt, toen het portret met de gehele collectie naar het museum kwam. Vanwege hun grote verdiensten voor het openbaar kunstbezit benoemde de Vereniging Rembrandt hen beiden in 1950 tot erelid.

Paulus, aarzelde hij niet om het schilderij van de wand te halen zodat de kinderen het van dichtbij konden bekijken. Die vonden dat fantastisch en hingen aan zijn lippen. De moeder van Judith vertelde later dat zij door die kijkmiddagen de verhalen in de Bijbel heeft leren kennen en ook hoe zij als kind al geraakt werd door de contemplatieve blik van de oude Rembrandt als apostel.

GEEN SPORTAUTO'S

'Mijn oudoom en zijn vrouw leefden ondanks hun rijkdom heel sober,' zegt Judith Lubbers, 'Het waren geen mensen voor sportauto's of andere luxe, liever wilden zij hun rijkdom delen en teruggeven aan Nederland.' Was dat niet slikken voor de familie, toen de waardevolle kunstverzameling in 1960 naar het Rijksmuseum ging? 'Geen moment. De familie wist van dat voornemen, en mijn vader, die jurist was, ging elk jaar wel een keer naar Zwitserland om te helpen met juridische zaken, zoals het opstellen van het testament. Ook later hielp hij met de

praktische afwikkeling, maar er was op geen enkel moment het gevoel: jeetje, daar gaat het, nu zijn we het kwijt.'

De jongste generatie van de familie kent het verhaal over de kunstcollectie van de verre oudoom en -tante inmiddels ook. In juni 2019 was er een familiedag in het Rijksmuseum naar aanleiding van de tentoonstelling *Alle Rembrandts*, waar 150 verwanten van het echtpaar De Bruijn-van der Leeuw herinneringen met elkaar deelden. Toen een van de jongste aanwezigen hoorde van de schenking, ging zij onmiddellijk overal in het museum de tekstbordjes bij de schilderijen en werken op papier lezen, om steeds opgetogen terug te komen met de mededeling dat ze wéér iets uit de verzameling van de De Bruijns had gevonden.

Nanna, de jongste dochter van Judith Lubbers, met kleinzoon Louis

DOORGEVEN

Naast de verhalen die in de familie rouleren, bewaren diverse verwanten ook tastbare herinneringen aan het echtpaar De Bruijn-van der Leeuw. De kunstwerken die geen lacunes in de verzameling van het Rijksmuseum vulden en de meubels, het serviesgoed en andere voorwerpen waarvoor het museum geen interesse had, werden in 1961 verdeeld onder achttien erfgenamen. Judith heeft nog altijd een ets van Rembrandt en enkele andere voorwerpen uit de nalatenschap die haar dierbaar zijn. 'Ik ben trots op de keuzes die mijn oudoom en -tante hebben gemaakt. Zij hebben laten zien hoe belangrijk het is iets voor anderen te betekenen. In alles wat ze deden, wilden zij delen – als het patjepeeërs waren geweest, had ik dat nooit zo gevoeld.' Op haar beurt zal zij de voorwerpen en herinneringen ook doorgeven aan haar kinderen. 'Het gaat om meer dan alleen mooie spullen, het is ook een manier van leven die je doorgeeft.'♦